

Financováno
Evropskou unií

Sexualita u lidí s demencí

Rešerše zahraničních zdrojů

Projekt ESF „Systémové zavádění práce se sexualitou v domovech pro seniory“

Jsme Freya – Institut sexuality a vztahů

Podporujeme organizace v budování sexuálně přívětivého prostředí.

Přejeme si, aby senioři a seniorky žijící v pobytových zařízeních měli možnost zdravým a svobodným způsobem naplňovat potřeby intimity, sexualitu a vztahy.

Freya – Institut sexuality a vztahů je neziskovou organizací, která se zabývá systémovým zaváděním práce se sexualitou v sociálních, zdravotnických a školských zařízeních. Věnuje se vzdělávání, odbornému sociálnímu poradenství, metodické podpoře a dalším aktivitám v oblasti sexuality lidí se zdravotním znevýhodněním, seniorů a seniorek.

Freya – Institut sexuality a vztahů

- Vzděláváme pomáhající profese, pečující a blízké osoby, veřejnou správu, cílové skupiny, studenty a studentky.
- Poskytujeme odborné sociální poradenství a metodickou podporu při práci s tématem sexuality a vztahů.
- Pomáháme při zavádění práce se sexualitou a vztahy v organizacích a specializované pozice konzultantky*konzultanta v oblasti práce se sexualitou a vztahy.
- Medializujeme téma a potřebnost jeho řešení.
- Pořádáme otevřené diskuze, konference a kulaté stoly k tématům sexuality, vztahů a sexuální asistence.
- Metodicky pomáháme zavést téma sexuality a vztahů v sociálních, zdravotních a školských zařízeních.

Kde nás najdete?

Web: www.freya.live

Facebook: [Freya.vzdelavani](https://www.facebook.com/Freya.vzdelavani)

IG: [freya_vzdelavani](https://www.instagram.com/freya_vzdelavani)

Obsah

- Úvod – vznik, účel a využití materiálu
- Co jsme chtěli zjistit
- Zjištění 1–5
- Příklady dobré praxe
- Shrnutí
- Co si přečíst
- Slovníček pojmů
- Seznam zkratk
- Zdroje řešeršovaných dat

Úvod – vznik, účel a využití materiálu

Tento informační materiál vznikl na základě rešerší zahraničních zdrojů v rámci projektu Systémové zavádění práce se sexualitou v domovech pro seniory a seniorky (r. č. projektu CZ.03.03.01/00/22_021/0001184).

Jeho primárním účelem bylo pro organizaci Freya, z. s. zmapovat, jaká témata se v posledních několika letech řeší v zahraničí, pokud jde o změny sexuálního chování a sexualitu u lidí s demencí.

Nejedná se o akademickou rešerši.

Zjištěné trendy a postupy porovnáváme se situací v ČR.

Informace obsažené v tomto materiálu mohou při svém rozhodování a zavádění praktických postupů využít lidé na pozicích středního a vyššího managementu pobytových zařízení pro seniory a seniorky, vzdělávací organizace pro sociální a zdravotní služby, odbory sociální a zdravotní péče měst a obcí, lidé, kteří rozhodují o strategiích a politikách v oblasti demencí a stárnutí atd.

Kromě identifikovaných trendů a témat uvádíme také příklady dobré praxe a odkazy na odbornou literaturu.

Co jsme chtěli zjistit

Jaká aktuální témata řeší v zahraničí v oblasti sexuality u lidí s demencí?

Zajímají nás především pobytová zařízení pro seniory*seniorky

Odborná debata a praxe

Zjištění 1: Téma otvírají dvě celoevropské asociace pod vedením lidí z ČR, výstupy nejsou v ČR známe

European Ageing Network (EAN) – sdružuje 10 000 poskytovatelů péče napříč Evropou (26 zemí), vize a mise – zlepšovat kvalitu starších lidí poskytováním kvalitního ubytování, služeb a péče

Dokument: *Taboos and Prejudices in Long-term Care* [Tabu a předsudky v dlouhodobé péči] (2021).
Dostupné z: https://www.ean.care/media/fileman/Taboos_and_prejudices_in_LTC.pdf

Kapitoly:

- 17. Tabu: láska mezi staršími lidmi
- 18. Tabu: sexualita ve stáří

Sexualita u lidí s demencí okrajově, ale v širším kontextu (ageismus, lidská práva, autonomie, souhlas)

Prezident EAN v době vydání: **Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MBA (prezident Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR)**

Freya v ČR upozornila článkem v časopise Sociální služby ***Sexualita, intimita a vztahy starších lidí v kontextu dlouhodobé rezidenční péče – bariéry a možnosti (cit. 1)***

Zjištění 1: pokračování

Alzheimer Europe (AE) – největší oborové sdružení v Evropě (41 členů, 37 zemí)

- 1) **Sex, gender and sexuality in the context of dementia**: a discussion paper [**Pohlaví, gender a sexualita v kontextu demence**: diskusní dokument] (2021). Dostupné z:
<https://www.alzheimer-europe.org/resources/publications/2021-alzheimer-europe-report-sex-gender-and-sexuality-context-dementia>
- 2) **Sex, gender and sexuality in the context of dementia**: a guide to raise awareness amongst health and social care workers [**Pohlaví, gender a sexualita v kontextu demence**: příručka pro zvyšování povědomí do češtiny ve spolupráci](2022). Dostupné z:
https://www.alzheimer-europe.org/sites/default/files/2023-01/sex_gender_and_sexuality_in_the_context_of_dementia_a_guide_to_raise_awareness_amongst_health_and_social_care_workers.pdf

Předsedkyně v době vydání: **Doc. MUDr. Iva Holmerová, Ph.D.**, ředitelka Gerontologického centra

Freya pořídila překlad dokumentu 2) do češtiny ve spolupráci s Českou alzheimerovskou společností a Alzheimer Europe s finanční podporou Ježíškových vnoučat a ČALS. Dostupné z:

https://www.freya.live/files_public/elfinder/CZ_Sex_Gender_report_final.pdf

Zjištění 1: pokračování

Obě zprávy mají společné tyto principy:

- přístup na základě lidských práv
- základní rámec tvoří genderová, vztahová a sexuální diverzita
- překročení biomedicínského modelu péče k dalším dimenzím (sociální, psychologické, emoční, spirituální)
- posun od přístupu zaměřeného pouze na změny sexuálního chování jako symptomu u lidí s demencí a převážně protektivního přístupu k podpoře těch projevů, které pomáhají zachovat kvalitu života a psychickou a fyzickou pohodu (wellbeing) lidí žijících s demencí a jejich partnerů*partnerek
- současně vytváření nástrojů k rozpoznání, prevenci a řešení rizik, sexualizovaného násilí a zneužití (ill-being)
- zapojení lidí s demencí – zpráva AE vznikla s přispěním lidí s demencí

Situace v ČR na úrovni politik státu: Národní akční plán pro Alzheimerovu nemoc a obdobná onemocnění 2020–2030 (cit. 2) téma sexuálních práv a wellbeingu explicitně nezmiňuje, ale implicitně je obsaženo (např. „rovnost a právo osob s demencí žít ve společnosti druhých a života si užívat”).

Genderová, sexuální a vztahová diverzita a perspektiva wellbeingu se objevuje **na úrovni univerzit v kvalifikačních pracích** (bakalářské, magisterské, disertační).

Zjištění 2: Makro-mikro úroveň

Překážky pozitivního (příjemného, bez nátlaku, diskriminace, násilí) **vyjádření sexuality u lidí s demencí** v domovech pro seniory podle studie *Dementia and sexuality in long-term care: Incompatible bedfellows?* (cit. 3):

- makro úroveň (absence sexuálních práv v zákonech, standardech, vzdělávání, organizačních politikách) ovlivňuje mikro úroveň (praxi DS)
- legislativa je zaměřená na prevenci násilí a zneužití; přesvědčení, že sexuální vyjádření u lidí s demencí je nevědomé, je symptomem demence, není konsensuální, a tedy je ubližující
- prostředí DS – averze k riziku, personál DS se bojí kontrol z ministerstev, odebrání licence, proto raději brání klientele v sexuálním vyjádření („Je to přirozené, ale zakázané“)
- kulturní stigma (makro úroveň) spojené se sexuálním vyjádřením mimo hranice heteronormativního chápání sexuality

Řešení – lidskoprávní přístup je produktivnější, než pouhá prevence rizik kontrolou sexuálního vyjádření; podpora pozitivního sexuálního vyjádření prostřednictvím práva a veřejných politik je sociálně spravedlivý přístup

Zjištění 3: Umění rozlišit a postupovat v čase

Koncepční rámec kontinuálního znovuvyjednávání

Podle studie Dementia and Sexuality: A Story of Continued Renegotiation (cit. 4):

Personál DS potřebuje nástroje/vzdělávání, které jim pomohou pochopit, jak demence ovlivňuje sexuální vyjádření a vztahy v různých fázích onemocnění (premorbidní, preklinické, klinické).

V jednotlivých fázích dochází k vyjednávání o sexualitě, do kterého se postupně „manažersky“ zapojuje stále více aktérů (blízcí, DS), kteří mohou zastávat negativní postoje k sexualitě (snaha chránit, zamezit).

Personál má největší tendence k paternalismu a ostražitosti u párů, kde s demencí žije pouze jeden.

Posun k sex. pozitivnímu přístupu, poskytovat podporu „šitou na míru“, pracovat na postupném odbourání ageistické erotofobie, ableismu, heteronormativity, vytváření prostředí bezpečí personálu a klientely.

Zjištění 4: Souhlas a sexualizované násilí

Častá tzv. praktická témata, která řeší zahraniční studie:

Jak rozpoznat konsensuální sexuální kontakt u lidí s demencí a podpořit jej a jak účinně chránit klientelu a personál před násilím, zneužíváním (pozorovaný nárůst)?

Požadavek, aby vznikaly strategie pro státní agentury (např. ombudsman) i zařízení samotná.

Nutnost vzdělávání, protokolů sexuality, vyhodnocování a individuálních plánů klientely v oblasti sexuality (kolaborativní přístup, zahrnout i klientelu).

Zjištění 5: Jak vést rozhovor o sexualitě, vztazích, intimitě

DS nevědí, jak začít/vést rozhovor o sexualitě, vztazích, intimitě

Úkol: vytvořit praktické nástroje pro intervence

Příklad výzkumu na toto téma, který vychází z konceptů designu zaměřeného na člověka a péče zaměřené na osobu:

https://www.researchgate.net/publication/371005468_Starting_conversations_about_intimacy_and_sexuality_designing_a_tool_for_healthcare_professionals_and_older_adults_in_long-term_care

Vybrané nástroje „intervence”: videa, deskové hry, sex kit, taneční workshop atd.

Příklady dobré praxe

YouTube jako zdroj videí:

[Praktický návod pro personál přímé péče při sexuálně nevhodném chování klienta](#) (Caregiver Training: Sexually Inappropriate Behaviors | UCLA Alzheimer's and Dementia Care Program)

DementiaUK – NGO z Velké Británie

Rady pro pečující a jejich okolí při změnách v sexuálním chování osob žijících s demencí, [leták ke stažení \(v angličtině\)](#)

Shrnutí

Zahraniční trendy: pozitivní přístup k sexualitě při zachování bezpečí a prevence, lidskoprávní přístup, makro úroveň ovlivňuje mikroúroveň (stát musí vytvářet rámec podpory pro zařízení), vytváří se praktické návody

Bariéry: heteronormativita, ageistická erotofobie, fokus na restrikce, paternalistický přístup

Vliv demence na sexualitu: koncepční rámec kontinuálního znovuvyjednávání (počítá s vývojem onemocnění a zapojením dalších aktérů)

Frekventovaná praktická témata: souhlas, sexualizované násilí, vedení rozhovoru o sexualitě

Co si přečíst

Alzheimer Europe (přeloženo do češtiny)

- [Pohlaví, gender a sexualita v kontextu demence: Příručka pro zvyšování povědomí pracovníků a pracovníc ve zdravotnictví a sociálních službách, Alzheimer Europe, 2022](#)

Alzheimer Europe (v angličtině):

- [Sex, gender and sexuality in the context of dementia: a discussion paper \(2021\)](#)
- [Sex, Gender and Sexuality in the Context of Dementia: A guide to raise awareness amongst health and social care workers, Alzheimer Europe, 2022](#)

FRÜHBAUEROVÁ, Martina. **Sexualita klientek a klientů v pobytových sociálních službách pro seniory perspektivou personálu.** 2023.

Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/182530/120446041.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Slovník použitých pojmů

Ageistická erotofobie – negativní pocity, které vyvolává představa starších lidí jako sexuálních bytostí

Ableismus – diskriminace lidí s potížením a předsudky vůči nim

Heteronormativita – předpoklad, že všichni lidé jsou heterosexuální, že jen heterosexualita je normální sexuální a citová orientace a implicitně tedy, že heterosexuální identita a vztahy jsou nadřazené ostatním identitám a vztahům, heteronormativní kultura podporuje prostředí, kde jsou LGBT* lidé diskriminováni (*definice převzata ze [Slovníčku pojmů Prague Pride](#)*)

Seznam zkratk

EAN – [European Ageing Network](#)

AE – [Alzheimer Europe](#)

DS – domov pro seniory

Zdroje řešeršovaných dat

- European Ageing Network
- Alzheimer Europe
- <https://scholar.google.com/>
- <https://scholar.google.cz/>
- YouTube

Literatura

- 1) NOVOTNÁ, J. **Sexualita, intimita a vztahy starších lidí v kontextu dlouhodobé rezidenční péče – bariéry a možnosti.** In: *Sociální služby*. 2023, ročník XXV., číslo červen-červenec 2023, str. 19-20.
- 2) **Národní akční plán pro Alzheimerovu nemoc a obdobná onemocnění 2020–2030.** Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2021. Dostupné z: <https://mzd.gov.cz/wp-content/uploads/2021/04/NAPAN-2020-2030.pdf>
- 3) GRIGOROVICH, Alisa, et al. **Dementia and sexuality in long-term care: Incompatible bedfellows?** *Dementia*, 2022, 21.4: 1077-1097. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/14713012211056253>
- 4) FRAUKE Claes, PAUL Enzlin, **Dementia and Sexuality: A Story of Continued Renegotiation**, *The Gerontologist*, Volume 63, Issue 2, March 2023, Pages 308–317. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/geront/gnac127>

Financováno Evropskou unií

Sexualita u lidí s demencí

Autorka: Mgr. Jolana Novotná

Odborná spolupráce: Mgr. Lucie Šídová, Mgr. Petra Kutálková, PhD., Mgr. Anna Tůmová, Mgr. et Mgr. Kamila Šimková

Vydala: Freya – Institut sexuality a vztahů

Březiněveská 92, 250 64 Hovorčovice

web: www.freya.live; FB: [Freya.vzdelavani](https://www.facebook.com/freya.vzdelavani); IG: [freya_vzdelavani](https://www.instagram.com/freya_vzdelavani)

E-book vznikl v rámci projektu Systémové zavádění práce se sexualitou v domovech pro seniory a seniorky financovaného Evropskou unií, který byl podpořen z Evropského sociálního fondu – Operačního programu Zaměstnanost.

Dále si můžete přečíst:

- [Sexualita lidí ve vyšším věku](#)
- [Inkluze LGBT* klientely a personálu v pobytových zařízeních pro seniory a seniorky](#)

Tento materiál je licencován licencí Creative Commons BY-SA (Uveďte původ-Zachovejte licenci).

